

ŽIVOT JE JINDE

Milan Kundera

ŽIVOT JE JINDE

Vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, Corp.
v únoru 1979 jako svou 65. publikaci.

Cena \$7.00

Printed by Webcom, Canada

Obálku s použitím autorova obrazu navrhl
Barbora Munzarová.
Kresba v záhlaví Ivan Steiger
Grafická úprava Věra Držmišková
Odpovědná redaktorka Irena Eislerová

Kundera, Milan, 1929-
Život je jinde

ISBN 0-88781-069-1

I. Title.

PG5039.21.U6Z35 1978 891.8'6'35

C78-001423-5

31a
K
197

Předmluva

Pražské jaro způsobil, že slovo naděje vstoupilo na nějaký čas do definice pojmu socialismus. Způsobil, že na dosti dlouhou dobu termín socialismus s lidskou tváří, nevstoupil-li do běžné praxe, vstoupil aspoň do běžného jazyka. Způsobil (a na příliš dlouhou dobu) vstup sovětských tanků do Československa. Způsobil konečně, že na dlouhou dobu vstoupil do světové literatury velký spisovatel: Milan Kundera.

Když se objeví velký spisovatel, když se vynoří někdo, kdo má potřebu říci něco důležitého, co leží na srdci jemu i jeho době, nový přichází se obvykle vůbec nepodobá předchozímu obrazu "velkého spisovatele".

Neříkám, že Kafka a Sartre, Malcom Lowry či Beckett, Breton a Joyce nemají smysl pro humor. Ale přece jen žádné soudičky nemohly předvídat, že velký spisovatel-následovník by měl drzost a špatný vkus objevit se v podobě jakéhosi podivného spojení sociálně politického Feydeau s vášnivě filosofujícím Courtelinem; že bude vyprávět příběhy podobající se žertovným předmětům, vybuchujícím cigaretám nebo nepoto- psní podvlečkové historie; a že přitom bude jeden z nejvážnějších lidí svého času, který, aniž by se usmál, vypráví nejkomičtější příběhy, jaké známe.

Po pravdě řečeno, Kundera má na této cestě předchůdce. Filosofové 18. století, jimž se obdivuje, psali již takové postelové příběhy podminované kritickým dynamitem: například Voltaire, Crebillon, Diderot a jiní. A jistý Roger Vitrac uměl sestřojovat nádherné lapáky na pitomce, když použil měšťáckého vaudevillu, aby nalákal měšťáka do pasti. Však mi také mladistvé klátivý dlouhán Kundera připomene vždycky jednoho hrdinu Vitracova: "Milan aneb děti u moci".

Na *enfants terribles* je strašné to, že pro ně není nic svaté. Kdyby se v Životě je jinde Kundera omezil jen na výsměch byrokratům, pompézním lžím, *fantasmagoriím* převlečeným za dějinný rozum, dubovému jazyku plechových revolucionářů, to by ještě šlo. Celá jedna generace českých filmařů a spisovatelů se tomu všemu krásně vysmívala. Ale naprosto skandální a zlomyslné znepokojivé je, že Milan nerespektuje opravdu vůbec nic. Ani jeden jediný idol.

Kulomet smíchu, pekelný stroj, jehož péro Kundera dábelcky natahuje, neohrožuje jen měšťáky, kteří prohráli svůj život, ani nové měšťáky, kteří se stali vlastníky "proletářského" státu. Milan Kundera tu mříž do terčů mnohem svatějších: do srdce Velkých Pravd a Velkých Postav: rouhá se. A dělá to s inteligentní divokostí, s krutou vášní, s analyticky kritickým vztekem.

Spisovatel není však s to skutečně ublížit, nezačne-li si ubližovat nejřív sám sobě. Velká polemická odvaha začíná sporem se sebou samým. Kdyby mladý komunistický básník, o jehož mládí, masturbaci, povolání i vyvolení, směšných láskách i směšné smrti nám Kundera vypráví, kdyby Jaromil nebyl než figurina, na kterou se střílí, Život je jinde by byl velmi vtipná kniha, ale nic víc. Jenomže ona je právě mnohem víc: podivná, pustošící, hluboká.

To proto, že *Madame Bovary* je také on sám. Jaromil není pro něho jen terč umístěný v dálce proti němu. Jaromil dťímá i v něm. (A ovšem nejenom v něm.)

Když nám Kundera dává číst (a demontuje před námi) Jaromilovy básně – technika, které použil již Nabokov v Bledém ohni – musím se obdivovat jeho rafinovanosti: imaginární Jaromilovy básně nejsou totiž zlomyslné parodie, špatná poesie, ale naopak nádherné verše. Nádherné, odporné, krásné, prolihané verše. Skvělé vějíčky na *fantasmy* a sny. Ty básně, citované a pitvané, jsou stejně zdatilé jako byly asi kdysi dávno verše Kunderovy mladosti.

Intelektuální móda dala u nás ve Francii vzniknout spoustě románů o romanopisci-jenž-píše-román. V těch knihách si literatura zvolila za téma literaturu a za východisko závrať autora nad bílým papírem. Obsah všech těch knih se dá shrnout v jediné větě: "Spisovatel X použil odvážné jazyka, aby formuloval nově problém jazyka." Zapomněl jsem použít velkého písmena: *Jazyka*.

Život je jinde, i když se tváří jakoby nic (právě to jakoby nic je lživě nalíčená mina), je však opravdu filosofická fraška soustředěná na kritiku jazyka. Ta kritika je bohatá a komplexní, i když zdánlivá nenucenost vyprávění by ji mohla učiniti na první pohled neposířehnutelnou. Život je jinde by se dal vysvětlit jako příběh potutelné psychoanalýzy, jako dvojnásobný boj mladého žvanivého Oidipa, který se chce v rovině slov vyprostit Autoritativní Matce, aby zároveň, obalen žvavým teplem, zůstal dál v lyrickém břichu *Matky Slova*. Anebo by bylo možno pochopit román jako všdňivý kritický esej o poesii jakožto kompenzační magii:

"Máme vidět v lásce vítěznou revoluce k rýmům jen nahodilou zálibu? Sorva. V rýmu a rymuje čarovná moc: beztvary svět sevřený do pravidelné básně stane se rázem přehledným, pravidelným, jasným a krásným. Jestliže

DÍL PRVNÍ

aneb

BÁSNÍK SE RODÍ

smrt se v básni dostaví právě když na konci předchozího verše hodiny odbily čtvrt, stane se i ona libozvučnou součástí řádu. A i kdyby báseň proti smrti protestovala, je smrt bezděčně ospravedlněna alespoň jako důvod krásného protestu."

Najdete kromě toho v Kunderově knize mimořádně bystrou kresbu jisté třídy, jisté společnosti (české společnosti mezi Mnichovem a kulminací stalinismu), najdete tam leitmotiv Kunderova díla, žert, pochopený jako kritické judo, nohu nastavenou falešné empatické realitě, aby spadla z výšin do skutečnosti své triviality. A stále, od začátku do konce, humor. Humor, který není jen způsob, jak umést nesnesitelné, ale také heroická gymnastika inteligence, která se uchyluje k ironickému odstupu, jen aby mohla lépe pochopit a osvobodit se.

Už teď slyším křik, který vyvolá velká Kunderova kniha. Nebude to jen křik obdivu. Bylo už slyšet ten neslyšný křik rdousičů, kteří si myslí, že všechno vyřeší, když Kunderu nebudou publikovat a učiní ho Velkým Neviditelným. A slyším již teď ublížený, bolestný křik těch, kteří nepochopí, že je to právě ve jménu skutečnosti jejich mýtů, proč Kundera, tento Don Quichot sarkasmu, rozparuje měchýře legend, v nichž žádná skutečnost není.

Samozřejmě, je to špinavý reakcionář, novokonser-
vativista, revisionista, který zapomněl na princip tříd-
ního boje. Atakuje Rimbauda, angažovanou poesii, ba
poesii vůbec! Troufá si dokonce kritizovat pařížský
Máj 68! Je to skandální, já vím. Poslouchejte však Kun-
deru až do konce. Básník Jaromil nežije jen v Praze.

Claude Roy

Paříž, listopad 1973

Text Clauda Roye vyšel pod názvem *Jeu de massacres sur grands figures* na podzim 1973 v *Nouvel Observateur*. Claude Roy ho zkrátil a upravil pro české vydání románu *Život je jinde*.

1.

Přemýšlela-li básníková matka o tom, kde byl básník počat, připadaly v úvahu jen tři možnosti: buď na lavičce ve večerním parku, buď jednou odpoledne v bytě kolegy básníkovy otce, anebo dopoledne v romantické krajinné kousek za Prahou.

Když si položil podobnou otázku básníkův otec, docházel k závěru, že básník byl počat v bytě jeho kamaráda, neboť toho dne měl samou smůlu. Básníková matka nechtěla do kolegova bytu jít, dvakrát se pohádali, dvakrát se smířili, když se milovali, někdo otočil klíčem v sousedním bytě, básníková matka se polekala, přestali se milovat a znovu se pak domilovali v oboustranné nervositě, již kladl otec za vinu básníkovu možnost, že

Básníková matka však vůbec nepřipustila možnost, že byl básník počat ve vypůjčeném bytě (byl pln staromládeneckého nepořádku a matka se štítla rozeztlané postele, v níž na prostěradle leželo zmuchlané cizí pyžama) a stejně zamítla i možnost, že byl počat na lavičce v parku, kde se dala přimět k milování jen nerada a proti svému vkusu, neboť se jí hnusilo, že právě na takových lavičkách se milují v parku nevěstky. Bylo jí tedy zcela jasné, že básník mohl být počat jedině za slunného letního dopoledne za stěnou vysokého balvanu

pateticky čnějšího s jinými balvany v údolí, do něhož vycházejí Pražané o nedělích na vycházky.

Tato scenerie se hodí za místo básníkovy početi z mnoha důvodů: ozářena poledním sluncem je to scenerie jasů, nikoli tmy, dne, nikoli noci; je to místo uprostřed otevřeného přírodního prostanství, tedy místo rozletu a křídel; a konečně, ač nepřítis vzdálena od posledních městských činžáků, je to krajina romantická, plna skalisek třeticích z divoce zmodelované půdy. To všechno zdálo se jí být výmluvným obrazem toho, co tehdy prožívala. Což nebyla její velká láska k básníkovu otci romantickou vzpourou proti prozaičnosti a spořádanosti jejích rodičů? Což odvaha, s níž si ona, dcera bohatého obchodníka, vybrala právě dostudovavšího chudého inženýra, nebyla vnitřně podobna té nespoutané krajíně?

Básníková matka prožívala tehdy velkou lásku a nic na tom nemění zklamání, jež přišlo hned pár týdnů po krásném dopolední za balvanem. Když totiž radostně vzrušena oznámila svému milenci, že se jí již více dní nedostavuje intimní indispozice, která jí každý měsíc znepřijemňuje život, inženýr s pobuřující lhostejností (byť jak se nám zdá předstíranou a nejistou) prohlásil, že se jedná o bezvýznamnou poruchu tělesného koloběhu, který se jistě zase vrátí do svého blahodárného rytmu. Maminka vytušila, že její milenec nechce mít stejné naděje a radosti jako ona, urazila se a nemluvila s ním až do chvíle, kdy jí lékař sdělil, že je těhotná. Básníkův otec řekl, že se kamarádí s jedním gynekologem, který jí diskretně zbaví starostí, a maminka propukla v pláč.

Dojemné konce vzpour! Nejdřív se vzbouřila proti rodičům ve jménu mladého inženýra a pak se k rodičům utekla o pomoc proti němu. A rodiče nezklamali; sešli se s ním, promluvili mu do duše a inženýr, pochopiv patrně, že není úniku, přivoliil k honosné svatbě a přijal bez odmluv značné věno, které mu umožnilo, aby si zřídil

vlastní stavební podnik; svůj skrovný majetek, který se vešel do dvou kufřů, přestěhoval do vily, kde jeho novomanželka žila se svými rodiči už od narození.

Pohotová kapitulace inženýrova nebyla však již s to utajit básníkově mamince, že to, do čeho se vrhla s bezhlavostí, která se jí zdála nádherná, nebyla oboustranně velká láska, na kterou, jak byla přesvědčena, měla plné právo. Její otec byl majitelem dvou prosperujících pražských drogerií a dcera vyznávala morálku vyrovnaných účtů; vložila-li sama do lásky vše (byla přece ochotna zradit i vlastní rodiče a jejich tichý dům!), chtěla, aby partner vložil do společné pokladnice stejný obnos citů. Snažíc se napravit nespravedlnost, chtěla si teď z citové pokladny zase odebrat, co do ní uložila, a nastavovala manželovi po svatbě hrdou a přísnuou tvář.

Z rodinné vily se před krátkým časem vystěhovala sestra básníkovy matky (vdala se a najala byt uprostřed města), takže starý obchodník se ženou zůstali v přízemních pokojích a inženýr s jejich dcerou se mohli ubytovat nad nimi ve třech místnostech, dvou větších, jedné menší, zařízených přesně tak, jak to před dvaceti lety určil novomanželčin otec, když vilu postavil. Dostal-li inženýr za svůj domov už hotový interier, přišlo mu to do jisté míry vhod, protože kromě obsahu dvou zmíněných kufřů neměl žádný majetek; přece jen však navrhol, že by drobnými úpravami pozměnil vzhled pokojů. Ale básníková matka nehodlala dopustit, aby ten, který jí posílal pod gynekologův nůž, směl narušit staré rozvržení interieru, v němž byl obsažen duch jejích rodičů, a mnoho let sladkého zvyku, obeznamenosti a bezpečí.

Mladý inženýr kapituloval bez boje i tentokrát a dovolil si jen jediný malý protest, jež zaznamenáváme: V pokoji, v němž manželé uléhali ke spánku, stál malý stolek; na jeho široké noze spočívala těžká kulatá deska z

šedého mramoru a na ní soška nahého muže; muž držel v levé ruce lyru, kterou opíral o povystouplý bok. Pravou ruku měl pateticky rozmáchnutou, jako by její prsty před okamžikem uhodily do strun; pravá noha byla zakročena, hlava mírně zakloněna, takže oči se dívaly vzhůru. Dodejme ještě, že mužova tvář byla nadmíru krásná, vlasy kučeravé a že bělost alabastru, z něhož byla soška vytvořena, dodávala postavě cosi něžné dívčího, či božsky panického; ostatně nepoužili jsme slova *božsky* nadarmo: podle nápisu vtesaného do podstavceku byl muž s lyrou řecký bůh Apollo.

Málokdy mohla však básníkova matka vidět muže s lyrou, aby se nehněvala. Většinou stál otočen zadnicí do pokoje, jindy byl proměněn v podstavec pro inženýrův kloubek, jindy byla o jeho něžnou hlavu zavěšena bota a jindy zas byl oblečen do inženýrovy ponožky, která, protože páchla, byla obzvláštním znesvěcením vládců Múz.

Jestliže to všechno básníkova matka přijímala netrpělivě, sotva tím byl vinen pouze její chabý smysl pro humor; vycítila docela správně, že ponožkou na těle Apollonově jí manžel pod rouškou šprýmu sděluje, co jí jinak zdvořile zamlčoval: že odmítá její svět a že před ním kapituluje jen prozatímně.

Takto se alabastrový předmět stal skutečným antickým bohem, tedy bytostí z mimolidského světa, která do lidského světa zasahuje, zauzluje jeho příběhy, intrikuje a prozrazuje utajované. Mladá novomanželka na něho pohlížela jako na svého spojence a její snivé ženství něho učinilo živoucí bytostí, jejíž oči se chvílemi zamlžovaly barevnou iluzí duhovek a jejíž ústa se zdála dýchat. Zamílovala si toho nahého mladíka, který byl pro ni a kvůli ní tupen. Dávala se do jeho sličné tváře a začala si přát, aby dítě, které roste v jejím břichu, se podobalo tomuto krásnému nepříteli manžela. Chtěla, aby se mu

podobalo natolik, aby si mohla myslit, že ne manžel, ale tento mladík je jejím oploditelem; prosila ho, aby svým kouzlem opravil nešťastné početí, přetiskl ho, přemaloval, jako když kdysi veliký Tizian namaloval svůj obraz na zkažené plátno břídila.

Nacházejíc bezděčně vzor v Panně Marii, která byla matkou bez lidského oplodňovatele a vytvořila tak ideál mateřské lásky, do níž se otec nevměšuje a nepřekáží v ní, zakoušela provokativní touhu, aby se dítě jmenovalo Apollon, což bylo pro ni totéž jako by se jmenoval *Ten, který nemá lidského otce*. Věděla ovšem, že by její syn měl těžký život s tak vznešeným jménem a že by se všichni smáli jí i jemu. Hledala proto české jméno hodné mladistvého řeckého boha a napadlo jí jméno Jaromil; s tím všichni souhlasili.

Ostatné bylo právě jaro a kvetly šefíky, když ji odvezli jednoho dne do sanatoria; tam z ní po několika hodinách bolesti vyklouzl mladý básník na znečištěné prostěradlo světa.

2.

Pak dali básníka k jejimu loži do malé postýlky a ona poslouchala sladký vřiskot; její rozbolavělé tělo bylo plné pýchy. Nezávidíme tělu tu pýchu; až dosud jí přiléhá neušlo, i když bylo docela pěkné; mělo sice trochu nevyvážený zadek a poněkud krátké nohy, zato však mimořádně svěží ňadra a pod jemnými vlasy (tal lehkými, že se z nich dal stěží upravovat účes) tvář nikoliv oslnivou, ale nenápadně půvabnou.

Maminka si vždycky uvědomovala mnohem spíš svou nenápadnost než svůj půvab, zvlášť když od dětství žila v přítomnosti starší sestry, která výborně tančila, šila v nejlepším pražském krejčovství a ozdobena tenisovou raketou pronikala snadno do světa elegantních mužů, obracejíc se zády k rodnému domu. Efektní dravost sestřina utvrzovala maminku ve vzdorné skromnosti, takže se naučila z protestu milovat sentimentální vážnost hudby a knih.

Chodil s ní sice ještě před inženýrem jakýsi hoch, medik, syn ze spřátelené rodiny, ale ta známost nebyla s to naplnit její tělo podstatnějším sebevědomím. Když ji jednou na chatě poprvé pomiloval, rozešla se s ním hned nazítří s melancholickou jistotou, že ani jejím cítěním ani jejím smyslem není dopřána velká láska. A pro-

tože právě tehdy maturovala, měla příležitost prohlásit, že chce vidět cíl svého života v práci a rozhodla se vstoupit (přes nechuť praktického otce) na filosofickou fakultu.

Když už její zklamané tělo sedávalo asi pátý měsíc v široké lavici universitního auditoria, potkalo jednou na ulici drzého mladého inženýra, který ho oslovil a po třech schůzkách se ho zmocnil. A protože tělo bylo tentokrát velice (a překvapeně) spokojeno, duše rychle zapomínala na tížďlost odborné kariéry a (tak jak to správná duše má vždycky udělat) přispěchala tělu na pomoc: přisvědčovala ochotně inženýrovým názorům, jeho veselé nedbalosti i roztomilé cizí jejimu domovu, chtěla se s ním ztotožnit, protože smutně skromné tělo si v jejich přítomnosti přestávalo nedůvěřovat a začínalo se udiveně těšit sebou samým.

Byla tedy maminka konečně šťastná? Ne tak zcela: zmítala se mezi pochybami a vírou; když se obnažovala před zrcadlem, dívala se na sebe, jeho očima a připadala si chvillemi vzrušující, chvillemi fádni. Dala své tělo do poddanství cizím očím – a v tom byla veliká nejistota.

Ať už však kolísala jakkoli mezi nadějí a nevírou, byla dokonale vytržena ze své předčasné rezignace; sestřina tenisová raketa ji už nedeprimovala; její tělo žilo konečně jako tělo a maminka chápala, že je krásné takto žít. Toužila, aby ten nový život nebyl jen lživým příslibem, ale trvalou pravdou; toužila, aby ji inženýr odvedl z fakultní lavice i z domova a proměnil příběh lásky v příběh života. Proto přivítala těhotenství s nadšením: viděla sebe, inženýra a své dítě a zdálo se jí, že ta trojice sahá ke hvězdám a naplňuje vesmír.

O tom jsme již vyprávěli v předchozí kapitole: Maminka rychle pochopila, že ten, kdo stál o příběh lásky, příběhu života se bojí a netouží se proměnit spolu

ni v sousedí dosahující ke hvězdám. Ale víme už i to, že se tentokrát její sebevědomí nezhroutilo pod náporem milencova chladu. Něco velmi důležitého se totiž změnilo. Maminčino tělo, ještě nedávno odkázané na pospas milencovým očím, vstoupilo do další fáze svých dějin. Přestalo být tělem pro cizí oči, stalo se tělem pro někoho, kdo dosud oči neměl. Přestal být na něm důležitý vnější povrch; tělo se dotýkalo jiného těla svou vnitřní nikou, nikým neviděnou stěnou. Oči vnějšího světa mohly na něm tedy postihnout jen bezpodstatný vnějšek a ani mínění inženýrovo pro ně již nic neznamenalo, protože nemohlo nijak ovlivnit jeho velký osud; teď se teprve stalo plně samostatné a soběstačné; břicho, které mohutnělo ošklivě, bylo mu rostoucím rezervoárem hrdosti.

Po porodu vešlo maminčino tělo do dalšího období. Když ucítila poprvé synova bloudící ústa, jak se přisála k jejímu prsu, rozdoutnalo se jí sladké chvění uprostřed ňadra a vysílalo chvějivé paprsky do celého těla; podobalo se to milencovu laskání, jenomže něco tu bylo navíc, velké klidné štěstí, velký šťastný klid. To nikdy před tím nebylo; líbal-li ji milenec prso, byla to vteřina, která měla vykoupit hodiny pochyb a nedůvěry; tentokrát však věděla, že ústa jsou přitisknuta k jejímu prsu na důkladně nepřetržitě oddanosti, kterou si smí být jista.

A ještě něco bylo jiné: Když se milenec dotýkal jejího obnaženého těla, vždycky se styděla; vzájemné přiblížování bylo vždycky překonáváním cizoty a chvíle sbližení byla opojná právě proto, že byla pouhou chvílí. Stud nikdy neusnul, činil lásku vzrušující, ale zároveň hlídal tělo, aby se neoddalo se vším všudy. Tentokrát však stud zmizel; nebyl. Obě dvě těla se sobě otevřela se vším všudy a neměla, co by si skrývala.

Nikdy se takto neoddala jinému tělu a nikdy se jiné tělo neoddalo takto jí. Milenec mohl uživat jejího klína, ale nikdy v něm nebydlil, mohl se dotýkat jejího prsu, ale

nikdy z něho nepil. Ach, kojení! Láskyplně pozorovala rybí pohyby bezzubých úst a představovala si, že do synáčka vtékají s mlékem i její myšlenky, představy a sny.

Byl to *rajský stav*: tělo smělo být plně tělem a nemusilo se zakrývat fikovým listem; byli ponořeni do nedohledna klidného času; žili spolu jako žili Eva s Adamem, dokud neokusili jablka ze stromu poznání; žili ve svých tělech mimo dobro a zlo; a nejen to: ani krása a ošklivost se v ráji neodlišují, takže všechno z čeho se tělo skládá, nebylo pro ně ani krásné ani ošklivé nýbrž slastné; slastné byly dásně, i když byly bezzubé, slastné bylo prso, slastný pupek, slastná byla maličká zadníčka, slastná byla střeva, jejichž činnost byla bedlivě sledována, slastné byly chloupky rašící na směšné lebce. Starala se pečlivě o synovo blinkání, čurání a kakání a nebyla to jen ošetřovatelská starostlivost dbající děckova zdraví; ne, starala se o všechny pochody jeho tělčka s *vášně*.

To bylo něco docela nového, protože maminka mívala od dětství vypjatou štitivost nejen k cizí, ale i vlastní tělesnosti; sama sobě se protivila, když musela usednout na záchod (vždycky se aspoň snažila, aby ji nikdo neviděl, že tam vchází) a měla dokonce období, kdy se styděla před lidmi i jíst, protože žvýkání a polykání jí připadalo hnusné. Tělesnost synáčka povýšená nad jakoukoli ošklivost jí teď podivuhodně očišťovala a ospravedňovala i její vlastní tělo. Mléko, jež občas v kapičce usedlo na krabáté kůže bradavky, zdálo se jí poetické jako krůpěj rosy; často se brala za ňadro a lehce ho stiskla, aby tu čarovnou krůpěj uviděla; vzala kapičku na ukazováček a ochutnala ji. Říkala si, že chce poznat chuť nápoje, jímž se živi její syn, ale spíš chtěla poznat jak chutná její tělo; a chutnalo-li jí mléko sladce, pak jí ta chuť smiřovala i se všemi ostatními jejími štávami a výměšky, začala sama sebe vnímat jako chutnou, její tělo jí bylo příjemné, kladné a samozřejmě jako každá věc přírody, jako strom, jako keř, jako voda.

Bohužel pro samé štěstí z těla, maminka tělo zanedbávala; jednoho dne si uvědomila, že je již pozdě a že jí na břichu zůstane krábatá kůže s bílými trhlínkami podkožním vazivu, odstávající kůže, která jako by nebyla pevnou součástí těla nýbrž spíš jeho volně našitým obalem. Ale kupodivu nebyla zoufalá, když to zjistila. Byť krabaté na břichu, bylo mamincino tělo šťastné, protože bylo tělem pro oči, které dosud vnímaly svět jen v mlhavých konturách a nevěděly (byly to přece *rajské* oči!), že existuje krutý svět, v němž se těla dělí na škaradej a krásná.

Jestliže to neviděly oči dítěte, viděly to ovšem oči manžela, který se po narození Jaromila snažil maminkou usmířit. Po velmi dlouhé době se spolu opět milovali; ale bylo to jiné než kdysi; vymezili si pro tělesnou lásku nenápadné chvíle, milovali se v přítomnosti zdrženlivé. To mamince přišlo určitě vhod: uvědomoval si zohavené tělo a bála se, že by v tělesné lásce přišel vášnivě a otevřeně rychle ztrácela slastný vnitřní mír, který jí dal syn.

Ne, ne, nezapomene už nikdy, že manžel jí daroval vzrušení plné nejistot, kdežto syn klid plný štěstí; proto k němu nadále utíkala (už se batolil, už chodil, už mluvil jako k útěše. Jednou těžce onemocněl a maminka čtrnáct dní téměř nezamhouřila oko a byla nepřetržitě s jeho tělíčkem, které bylo horké a svjelo se bolestí; i tuto dobu prožila ve vytržení; když nemoc odešla, zdálo se jí, že prošla se synovým tělem v náručí říší mrtvých a zase se ním vrátila zpět; zdálo se jí, že po tomto společném zážitku je už nemůže nikdy nic oddělit.

Tělo manželovo zahalené do obleku či pyžama, tělo diskretní a do sebe uzavřené, se jí vzdalovalo a den ze dne ztrácelo na důvěrnosti, kdežto tělo synovo bylo na ustavičně odkázáno; již ho sice nekojila, ale učila ho užívat záchodu, oblékala ho i vysvlékala, určovala její

útes i šaty, denně se ho zevnitř dotýkala pokrmy, které mu s láskou připravovala. Když ve čtyřech letech začal trpět nechutenstvím, stala se přísná; nutila ho jíst a poprvé pocítila, že je nejenom přítelkyní, ale i *vládkyní* tohoto těla; to tělo se bránilo, nechťelo polykat, ale muselo; s podivným zalíbením se dívala na ten marný odpor i na to podrobení, na ten útlý krk, na kterém se rýsovala cesta nechťeného sousta.

Ach, synovo tělo, její domov a ráj, její království....